

O PERSPECTIVĂ ASUPRA CATEGORIEI GENULUI LA NUMERAL

A PERSPECTIVE ON THE GENDER CATEGORY IN NUMERALS

DOI: [10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.27](https://doi.org/10.56177/AUA.PHILOLOGICA.2.26.2025.art.27)

Drd. DIANA GRINDEANU
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract: *Over the years, the class of numerals has encountered numerous controversies, both in terms of the morphosyntactic interpretation of these words and in relation to their morphological particularities, grammatical categories, gender, number and case, all often contested. Despite the fact that some linguists have challenged its autonomy, distributing the numerals to four other related parts of speech, adjective, pronoun, noun or adverb, depending on the specifics of each term, or integrating it entirely into the category of pronouns, with its related subspecies, under the title of quantification pronoun, the numeral has maintained its independence in grammar, and is now a part of speech, alongside the other eight. However, problems of interpretation still arise in regard to its morphological specificity, its three grammatical categories, gender, number and case. Here we only consider the category of gender, which most authors believe characterizes very few cardinal numerals (one, two and compounds in which these numerals represent the order of units, except eleven), as well as ordinal numerals. However, we adopt Marina Rădulescu's opinion, who distinguishes three types of gender, fixed gender, mobile gender and common gender, each particularizing certain parts of speech: fixed gender is the inherent gender, proper to nouns. The mobile gender varies by agreement, while the common gender implies a single form for both genders. Like the author, we consider that the numeral knows all three types of gender, as follows: cardinal numerals denoting abstract numbers have fixed, masculine gender, those few cardinal numerals that are used adjectivally or as substitutes and show variation/flection, and also ordinal numerals have mobile gender, while all other cardinal numerals, invariable in form, have common gender, after the pattern of invariable adjectives.*

In the paradigm of a flexible part of speech, it is not possible to admit that some members know certain grammatical categories and others do not, but they must all be compatible with the same grammatical categories in order to have a unitary interpretation.

Keywords: *numerals; gender category; common gender; flexibility/inflexibility; variability/invariability;*

0. În literatura de specialitate, numeralul este cunoscut drept una dintre cele mai controversate clase de cuvinte, fiindu-i contestată, de unii autori, chiar calitatea de parte de vorbire autonomă¹. Dincolo de multiplele interpretări referitoare la

¹ Vezi, pentru interpretări în acest sens, B. B. Berceanu, *Sistemul gramatical al limbii române*, București, Editura Științifică, 1971, p. 155: „Numeralul nu este o parte de vorbire în sensul în care este adjectivul, substantivul sau pronumele. El nu are formă proprie, formele lui fiind fie de adjectiv, fie de substantiv, fie rezultate dintr-un amestec de forme adjectivale cu forme substantivale”; Luiza Seche, „În jurul categoriei numeralului”, în *Limba română*, IX, 1960, nr. 6, p. 70: „[...] faptele de limbă ne îndreptătesc să considerăm că numeralul nu există ca parte de vorbire independentă. În

calitatea morfologică a numeralelor, probleme pun inclusiv categoriile gramaticale ale acestei părți de vorbire, genul numărul și cazul, care nu se manifestă în expresie în mod uniform la toți membrii paradigmei, ci doar sporadic, la cele mai multe numere devenind vizibile cu ajutorul unor segmente auxiliare, anume articolele demonstrative ori pronumele demonstrative semiindependente.

1. Reținem, pentru lucrarea de față, numai categoria gramaticală a genului și numai numerele cardinale și ordinale.

1.1. Cum bine se știe și se poate observa în faptele de limbă, modificări evidente din punctul de vedere al genului se întâlnesc exclusiv în corpul fonetic al unor (puține) numere cardinale: *unu (una)*, *doi (două)* și în toate numerele cardinale compuse în care aceste forme reprezintă ordinul unităților, cu excepția lui *unsprezece*: *doisprezece (douăsprezece)*, *douăzeci și unu (una)*, *douăzeci și doi (două)*, *o sută unu (una)*, *o sută doisprezece (douăsprezece)*, *o mie două sute douăzeci și unu (una)* etc. Această realitate lingvistică i-a determinat pe unii cercetători să limiteze categoria gramaticală a genului doar la aceste forme din paradigma numeralului cardinal.

2. Marina Rădulescu e însă de altă părere, în ce privește genul la numere². Autoarea delimitează clar, încă de la începutul studiului său, câteva noțiuni de teorie gramaticală: *flexibil/neflexibil*, în raport cu *variabil/invariabil*. Deși au seme în comun, acești termeni nu sunt pe deplin sinonimi, iar necunoașterea semnificației exacte a lor a condus, în timp, la unele confuzii/contradicții. Acestora li se adaugă conceptele *gen fix*, *gen mobil* și *gen comun*, care impun distincții semnificative în cadrul categoriei genului.

2.1. Termenii *flexibil/neflexibil* fac referire la o parte de vorbire în ansamblu, la posibilitatea tuturor membrilor acelei clase de a-și modifica forma sau nu. În acest sens, părți de vorbire ca *prepoziția* sau *conjunția* sunt neflexibile,

realitate avem a face cu adjective (respectiv cu substantive, rar cu adverbe) de tip special, cu sens cantitativ sau ordinal, care trebuie repartizate la cele trei categorii morfologice, prin desființarea celei de-a patra, cu totul hibridă”; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, Ministerul Învățământului, 1954, p. 369: „[...] numeralul este, de fapt, un adjectiv, care, în loc să exprime însușiri propriu-zise (culoare, formă, dimensiune etc.), exprimă însușiri cantitative. De aceea, el poate fi numit *adjectiv cantitativ*, spre deosebire de adjectivul obișnuit, care este, cum am văzut, un adjectiv calitativ”; Al. Rosetti, J. Byck, *Gramatica limbii române*, București, 1945, p. 171: „Numeralul nu constituie o categorie în sine, întrucât e vorba de adjective, pronume, substantive, adverbe”. O interpretare distinctă se regăsește la Dumitru Irimia, care, spre deosebire de ceilalți autori, consideră că numeralul se încadrează, în fapt, între subspeciile de pronume: „Caracterul de substitut al termenilor *trei*, *amândoi*, *câte doi* și variabilitatea sensului lor în funcție de situația de comunicare argumentează statutul de pronume al numeralului. Ca și pronumele, numeralul intră în mod frecvent în conexiune anaforică cu un substantiv”. (Dumitru Irimia, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Iași, Ed. Junimea, 1987, p. 188).

² Marina Rădulescu, „Categoria gramaticală a genului la numeralul cardinal”, în *Limba română*, XLIII, 1994, nr. 1-2, p. 5 și urm.

întrucât toate elementele paradigmelor lor au formă fixă, nefiind compatibile cu flexiunea. În schimb, cealaltă pereche de antonime, *variabil/invariabil*, vizează fiecare element al unei clase gramaticale în parte, disociat de restul termenilor din paradigma ei. Pentru a înțelege cel mai bine această distincție, se face comparație cu adjectivul, în cadrul paradigmei căruia, se numără atât forme variabile (după gen, număr și caz), cât și forme invariabile. Cu alte cuvinte, adjectivul este o parte de vorbire flexibilă, ce include adjective variabile și adjective invariabile. Toate adjectivele, indiferent de forma lor, dețin categoriile gramaticale de gen, număr și caz, chiar dacă unele dintre acestea, adică cele invariabile, nu afișează aceste informații gramaticale și în expresie. Într-o situație similară, consideră autoarea, se regăsește și numeralul, cu toate că raportul *variabil-invariabil* în această clasă de cuvinte nu este foarte echilibrat, aici predominând formele invariabile. Totuși, pentru existența câtorva forme variabile, clasa în sine trebuie considerată ca fiind *flexibilă*.

2.2. Cât despre cele trei concepte, Marina Rădulescu face următoarele precizări: *gen fix (unic)* au cuvintele care au un singur gen și care nu pot trece de la un gen la altul, cum sunt substantivele: *munte* – masculin, *stâncă* – feminin, iar *animal* – neutru. Adjectivele variabile își schimbă forma permanent, în funcție de genul regentului. Despre acestea se spune că au *gen mobil*: un copil *blond* (masculin) – o copilă *blondă* (feminin). *Genul comun* caracterizează cuvinte ca adjectivele invariabile, care dispun de o singură formă pentru ambele genuri: un elev *perspicace* (masculin) – o elevă *perspicace* (feminin).

2.3. Aceste trei tipuri de gen se întâlnesc, în fapt, și la numeralul cardinal. Astfel, numerele (cu valoare adjectivală sau substitute) care marchează opoziții de gen vizibile în expresie [*unu (una)*, *doi (două)* și compusele cu acestea pe poziția unităților – *doisprezece (douăsprezece)*, *douăzeci și unu (douăzeci și una)*, *douăzeci și doi (douăzeci și două)* ... *o sută doi (o sută două)* etc.] au *gen mobil*. Numerele cardinale (adjective sau substitute) care rămân indiferente în formă față de gen au *gen comun*, asemenea adjectivelor invariabile: „toate numerele cardinale care însoțesc [sau substituie s.n.] un substantiv exprimând determinarea numerică a obiectelor denumite de substantiv, se acordă în gen cu acesta; deosebirea dintre cele două tipuri morfologice de numere constă doar în aceea că la unele, și anume la cele cu gen mobil, fenomenul de acord este evident datorită schimbării de formă (ele se comportă ca niște adjective variabile), pe când la numerele invariabile, cu gen comun, fenomenul de acord nu este evident (ele se comportă ca adjectivele invariabile)”³. Argumentul care susține această ipoteză e faptul că un numeral care substituie un substantiv preia de la acesta genul și îl transmite mai departe unui eventual adjectiv subordonat: *În buchetul de garoafe, două sunt albe și trei sunt galbene* – se observă femininul adjectivelor preluat de la numeral; *În buchetul de trandafiri, doi sunt albi și trei sunt galbeni* – se observă și

³ Marina Rădulescu, „Categorii gramaticale a genului la numeralul cardinal”, în *Limba română*, XLIII, 1994, nr. 1-2, p. 10.

în acest enunț variația de gen a adjectivului, în acord cu numeralul/substantivul masculin substituit. Numerales de tipul [numeral cardinal + *sută, mie, milion* etc.], au tot gen comun, deși, în aparență, funcționează la fel ca substantivele, indicând un feminin sau un neutru, după formantul cu comportament substantival *sută, mie, milion* etc. Totuși, în relație cu substantivele, aceste numere variază după genul substantivului regent, fenomen observabil în construcțiile cu articol demonstrativ atașat numeralului: *cele două sute de eleve* și *cei două sute de elevi*, fapt care confirmă genul comun al acestor numere și garanția acestei categorii gramaticale. Singurele numere cu *gen fix* sunt numerele care redau valori numerice abstracte, în contextele matematice: *Doi plus doi fac patru*. În astfel de contexte, numerele nu variază în niciun mod, având *gen fix*, masculin.

2.3.1. Articolele demonstrative atașate numeralelor sunt interpretate de unii cercetători drept mărci ale flexiunii analitice a lor, numerele nedispunând de desinențe specializate care să afișeze în expresie aceste distincții, de gen sau de caz sau de număr. Totuși, conform interpretărilor actuale, segmentele *cel, cea, cei, cele*, cu alomorfele lor, sunt, în cod gimnazial, articole demonstrative numai în prezența substantivului, în absența lui, fiind, în fapt, pronume demonstrative semiindependente⁴. Potrivit GBLR, și codului universitar, într-un grup sintactic cu centru substantiv ori numeral, demonstrativele semiindependente dobândesc valoare adjectivală, respectiv funcție sintactică de determinant definit al grupului⁵. Valoarea pronominală o păstrează exclusiv în structurile în care constituenții din dreapta demonstrativului nu pot funcționa în lipsa lui.

2.3.2. Mai mult decât atât, faptele de limbă confirmă faptul că, în orice context, indiferent de interpretarea morfosintactică a structurii, există posibilitatea de fi recuperate formele de bază, pronumele demonstrative propriu-zise: de pildă, *Cei trei (băieți) au plecat mai repede*. > *Acei(a) trei (băieți) au plecat mai repede*. sau *Cel de-al doilea (băiat) e fratele meu*. > *Acela de-al doilea (băiat) e fratele meu*. Ideea flexiunii analitice se infirmă astfel, aceasta presupunând existența unor morfeme fixe, constante și neînlocuibile.

2.4. Formele (*zece*)-*zeci*, *sută*-*sute*, *mie*-*mii*, *milion*-*milioane*, *miliard*-*miliarde* etc., neînsoțite de numere cardinale simple la stânga lor, se exclud din categoria numeralelor, fiind substantive: *zeci de oameni*, *sute de copaci*, *mii de turiști* etc. Aceste forme îndeplinesc toate trăsăturile specifice unui substantiv și sunt incompatibile cu particularități ale numeralelor: au *gen fix*, nu își schimbă forma după genul substantivelor cu care se cuplează, dar impun genul lor adjectivelor adjuncte, marchează opoziția singular-plural, acceptă categoria determinării (articole hotărâte sau nehotărâte), nu admit articolele demonstrative și

⁴ Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2022, p. 136-138.

⁵ Gabriela Pană-Dindelegan (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2016, p. 140-141.

nu se pot combina cu adverbele de aproximație (*cam, vreo, aproximativ* etc.). Acestora li se adaugă o diferență de natură semantică: formele indicate nu exprimă o cantitate exactă, un număr finit, ci o cantitate aproximativă. Or, numerele cardinale se referă, fără excepție, la o cantitate exactă, corespondentă unui număr natural. Se cuvinte, așadar, ca aceste forme să fie încadrate la substantiv și nu între numerele.

3. Toate numerele cardinale au, în consecință, categoria genului, mobil, comun sau fix, după specificul structural și semantic al fiecărei unități a paradigmei, după cum și conchide Marina Rădulescu.

4. La polul opus, sunt numerele ordinale, care marchează în mod regulat opozițiile de gen la fiecare membru din șir. Cu alte cuvinte, numerele ordinale au gen mobil, marcat sintetic la formele corespunzătoare unității: *primul/prima (primii/primele)* și *întâiul/întâia (întâii/întâile)*, respectiv analitic, prin intermediul flectivelor discontinue diferențiate: *al ...-lea* pentru masculin (*al doilea, al treilea, al patrulea, al o sutălea* etc.) și *a ... -a* pentru feminin (*a doua, al treia, al patra, a o suta* etc.).

4.1. Numeralul este, așadar, o clasă de cuvinte flexibile, ce dispune cel puțin de categoria gramaticală a genului la toți membrii paradigmei sale.

Referințe bibliografice

- BERCEANU, B. B., *Sistemul gramatical al limbii române*, București, Editura Științifică, 1971.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, Ministerul Învățământului, 1954.
- IRIMIA, Dumitru, *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele. Adverbul*, Iași, Ed. Junimea, 1987.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela (coord.), *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2016.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela (coord.), *Gramatica limbii române pentru gimnaziu*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2022.
- RĂDULESCU, Marina, „Categorii gramaticale a genului la numeralul cardinal”, în *Limba română*, XLIII, 1994, nr. 1-2, p. 5-16.
- ROSETTI, Al, BYCK J., *Gramatica limbii române*, București, 1945;
- SECHE, Luiza, „În jurul categoriei numeralului”, în *Limba română*, IX, 1960, nr. 6, p. 63-70.